

Hoopvol nieuws van het krimpfront: kleine bedrijven op het platteland in Noord-Nederland doen het goed. Maar gemeenten bieden nog niet altijd de hulp en praktische ondersteuning die deze ondernemers nodig hebben.

Dynamisch dorp

‘Ik ben er samen met mijn vrouw helemaal voor gegaan’, zegt Hans Agterberg van Villa Van Streek uit het Drentse Borger. ‘Echt volledig, ik heb alle risico’s genomen, maar ik geloof er dan ook heilig in.’ Grafisch ontwerper Erik Wong van Wongema, het ‘huis aan het einde van de wereld’ in het Groningse Hornhuizen, een dorp van tweehonderd inwoners, gebruikt dezelfde woorden: ‘Als ik ergens in geloof, dan ga ik er ook helemaal voor. Ik geloofde in het pand én ik geloofde in de unieke locatie.’ Tot slot Rudie de Bruin, hij vestigde een adviesbureau in Eexterzandvoort, een dorpje van 150 inwoners in de Drentse gemeente Aa en Hunze. Waarom daar? Omdat je er zo prachtig woont! Agterberg, Wong en De Bruin staan voor de nieuwe kleinschalige economische dynamiek van het platteland.

Twee praktische aanleidingen vormden voor Agterberg de opmaat voor zijn initiatief. Hij kreeg de kans het pand dat hij huurde te kopen en hij zag de omzet van zijn advies-

werk halveren. Agterberg voorzag zich van de noodzakelijke expertise. Een oud-bank-directeur is mede-eigenaar van het pand en helpt bij de administratie, de controle en de gesprekken met de bank. Agterberg woont al lange tijd in de streek en had zijn netwerk uitvoerig geconsulteerd en geïnformeerd over zijn plannen. ‘Ik ben naar de provincie en de gemeente gegaan. Ik heb de burgemeester uitgelegd wat ik van plan was. Borger-Odoorn bezit het internationale Cittaslow-keurmerk. Met Villa van Streek ben ik daar een uitgangspunt van. De villa is een brasserie waar we koken met streekproducten, de tuin is geïnspireerd op het Drentse boeren erf. We geven informatie over de streek, organiseren rondleidingen. De gemeente ziet mijn ambassadeursfunctie voor de “slow culture” en speelt me af en toe wat toe – die support is voor mij heel belangrijk.’

Broedplaats

Terwijl Agterberg al decennialang actief is

in Drenthe en een breed netwerk bezit in de Noordelijke provincies, is Erik Wong import. De grafisch ontwerper en docent aan de Rietveld Academie is een klassieke randstedeling. Hij bezat een tweede huisje in Hornhuizen, zag het karakteristieke dorpscafé uit het einde van de negentiende eeuw tot zijn afgrijzen bedreigd worden met sloop. Hij maakte zich sterk voor redding van het pand en vond snel de relevante contacten. Via de gemeente De Marne, waar Hornhuizen onder valt, kwam hij in contact met Stichting Dorp en Bedrijf Friesland (DBF). DBF kocht het pand aan en financierde een deel van de verbouwing. Wong en DBF vonden aanvullende subsidies bij de provincie en de Europese Unie (Leader-gelden) en Stichting Doen. De oude dorps-herberg in nieuwe glorie werd omgedoopt tot ‘Wongema’, met Wong als geëngageerde herbergier aan het roer. Hij geeft er niet alleen les en programmeert er activiteiten, maar leidt zo nodig ook een rondetafelconferentie met (toenmalig) minister Spies over krimp-

Hans Agterberg

problematiek. Ooit studeerde hij hbo milieukunde en werkte als beleidsambtenaar bij de gemeente Amsterdam. ‘Met bijvakken als planologie en sociale geografie. Die interesse bloeit dan weer helemaal op.’ Wong ziet het proces van urbanisatie doorgaan: steden worden voller, het platteland leger. Die spanning tussen vol en leeg biedt volgens hem economische kansen. Wongema is niet alleen een café en conferentieoord, maar in de eerste plaats een creatieve broedplaats of ‘werkhuus’. Een inspirerende plek waar creatieven in alle rust een aantal dagen of weken kunnen werken en verblijven. ‘Twee minuten lopen en je staat op de dijk. Daar

zie je in de verte Schiermonnikoog liggen. De plaats is uniek.’ Wong heeft naar eigen zeggen een ‘vrij uitgebreid netwerk in het onderwijs’. Hij heeft met zijn werkgever de Gerrit Rietveld Academie en met de Design Academy Eindhoven afspraken gemaakt over studieverblijf van studenten in Wongema. Door de crisis staan die onder druk, maar hij blijft voor deze doelgroep mogelijkheden zien. Rudie de Bruin woonde bijna een halve eeuw lang op vele verschillende plekken in Nederland, de laatste jaren in de Randstad, voordat hij in 2007 een woning in Eexterzandvoort vond. Wat hij en zijn vrouw daar vooral zochten was woonplezier. Ze kochten ze een

ruime, vrijstaande woning gelegen op een perceel van twee hectare, waar voorheen een sauna gevestigd was. Een paar jaar daarvoor had Rudie al besloten om als zzp’er te starten. Inmiddels is dat, vanwege praktisch motieven een BV geworden. A49 Advies BV – verwijzend naar de leeftijd waarop hij besloot niet langer in loondienst te willen werken – is een strategisch adviesbureau op het terrein van verkeer en vervoer. Zijn opdrachtgevers bevinden zich veelal in de Randstad, waardoor hij twee dagen per week daar te vinden is, vaak voor overleg. De rest van de tijd werkt hij thuis.

Cottage Industries

De economische dynamiek van het platteland trekt de aandacht. Zo laat onderzoek zien dat sommige plattelandsregio’s een werkgelegenheids-groei kennen die bovengemiddeld hoog is. Dit geldt bijvoorbeeld voor Noord-Drenthe, Zuidwest-Drenthe, Flevoland en Noord-Overijssel (maar bijvoorbeeld niet voor Noord-Friesland en Oost-Groningen). Denk daarbij aan zogenaamde ‘Cottage Industries’, kleinschalige bedrijven die ‘zich bevinden in perifere gebieden, die desondanks zijn ingeplugd in grensoverschrijdende netwerken’ aldus onderzoek van economisch adviesbureau E&E uit Groningen. Omdat de voornaamste afzetmarkt van Cottage Industries bovenregionaal is, zouden de bedrijven ‘krimpresistent’ zijn. In het geval van Cottage Industries gaat het om kleine bedrijven die unieke diensten en producten leveren, vaak vanuit huis. Villa van Streek, Wongema en A49 Advies BV zijn exemplarisch voor bedrijven in deze Cottage Industry.

Uit recent onderzoek in twee gemeenten, Dongeradeel in Noordoost-Friesland en De Marne in Noordwest-Groningen, blijkt dat ruim negen procent van de bedrijven in Dongeradeel en twintig procent van de bedrijven in De Marne tot de Cottage Industries gerekend kunnen worden. Hoewel het aantal werkzame personen nog laag is, zijn de Cottage Industries verantwoordelijk voor een groot deel van de werkgelegenheids-groei in beide dorpen. Het percentage zzp’ers onder de Cottage Industries is met ruim drie kwart hoog. Dat brengt ons bij een andere opmer-

Erik Wong

kelijke ontwikkeling. Het platteland blijkt ook bovengemiddeld veel startende bedrijven (waaronder zzp'ers) te huisvesten. Het jaar 2009 vormt daarbij een uitschieter naar boven – met 47 procent van alle startende bedrijven in plattelandsgemeenten – maar ook in eerdere jaren lag het aantal starters op het platteland behoorlijk hoog. Plattelandswoningen en -erven zijn ook vaak geschikt als basis voor beginnende bedrijfjes.

Vitaliteit

Een andere interessante ontwikkeling op het platteland betreft het grote aantal nevenbedrijven. Onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen brengt een scala aan activiteiten in beeld, zoals bed en breakfast-ondernemingen, campings, verkoop van zelfgeproduceerde producten (groenten en fruit), antiekverkoop, pedicures en kinderopvang. Voor de ondernemers zijn die nevenbedrijven belangrijk, maar

niet in de eerste plaats om het inkomen. Vaak staan ze niet eens ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Het gaat de ondernemers vooral om de uitdaging. Ze zoeken activiteiten waar ze lol in hebben en die sociale contacten opleveren. De nevenbedrijven blijven over het algemeen klein en de meeste ondernemers willen ook klein blijven. Ze zijn financieel niet afhankelijk van het bedrijf. Ruimtelijk nemen deze nevenbedrijven niet al te veel plaats in, hun economische belang is beperkt. Maar ze maken het platteland wel vaak levendiger. Ze versterken de sociale vitaliteit, zijn soms een plek waar mensen elkaar ontmoeten en maken het platteland interessanter voor toeristen.

Slechte ontvangst

Op bovenstaande ontwikkelingen anticiperen overheden nog onvoldoende. Die onderkennen werkgelegenheidseffecten in de opkomende Cottage Industries te weinig. Villa van Streek heeft vijf mensen in dienst. Hans Agterberg, ook landelijk actief als vice-voorzitter van FNV Zelfstandigen, meent dat de kwaliteiten van tal van zzp'ers op het platteland verborgen blijven en onvoldoende benut worden. 'Plattelandsgemeenten zijn in hun economisch beleid hier te weinig mee bezig, en ze zijn er waarschijnlijk ook te klein voor. Wat ze wel doen is grotere recreatieve projecten stimuleren, maar voor de kleine economische activiteiten hebben ze weinig oog.' Ook praktische zaken regelen is niet eenvoudig. 'Dat blijft een crime, vergunningen, leges. Ik beschik over redelijk wat vaardigheden en weet hoe de hazen lopen in een gemeentehuis, maar wie de weg niet goed kent, heeft het erg lastig.' Ook Wong voelde zich niet altijd even begrepen door de instanties. De Stichting Dorp en Bedrijf Friesland (DBF) huurde een horeca-adviseur in om de haalbaarheid van de voorgestelde exploitatie te beoordelen. 'Hij kwam met standaardindexen voor verblijfshoreca in Groningen, waarin

'Ik heb alle risico's genomen, maar ik geloof er dan ook heilig in'

de bezettingsgraad zelden boven de dertig procent uitkomt. Maar Wongema is geen standaardconcept, ik combineer zaken. Dat past niet in bestaande denkrampen, uiteindelijk heb ik hem overtuigd.' Hoewel het De Bruin van A49 Advies aanspreekt dat de mensen op het platteland minder snel naar de overheid kijken en veel zaken zelf regelen, heeft hij wel te maken met slechte ontvangst van mobiele telefoon en internet. Een vergadering via skype is nauwelijks mogelijk. Voor ondernemers is snelheid en betrouwbaarheid van gegevensoverdracht cruciaal. Daarvoor is glasvezel noodzakelijk. Zijn gemeente lijkt hier geen al te hoge prioriteit aan te geven. Met een aantal lotgenoten is Rudie nu voorzichtig aan het kijken of ze bijvoorbeeld het graafwerk voor de aanleg van glasvezel zelf kunnen regelen.

Dorpsvisies

De ervaringen van Agterberg, Wong en De

Rudie de Bruin

Bruin maken duidelijk dat startende ondernemingen goed praktische hulp kunnen gebruiken. Vaak ontbreken ook economische visiestukken in plattelandsgemeenten (De Marne is bijvoorbeeld een uitzondering met haar betrokkenheid bij het Cottage Industries-rapport). Dat is opvallend, zeker omdat de landelijke gebieden van Nederland, in het bijzonder in het Noorden, een lange traditie kennen van dorpsvisies maken. De dorpsvisie is typisch een instrument van onderop waarin dorpsbewoners hun visie op de toekomst van hun dorp (in relatie tot de bredere regio) vastleggen. In dorpsvisies komen vele facetten aan bod. Het zou interessant zijn om

dorpsbewoners en lokale/regionale ondernemers met elkaar een visie te laten formuleren op kleinschalige economische activiteiten in hun dorp. Netwerkbijeenkomsten kunnen daarbij helpen. Uit het onderzoek naar de Cottage Industries komt bijvoorbeeld naar voren dat zaken als netwerken en het naar buiten gericht zijn van groot belang zijn voor het welslagen als ondernemer. De netwerken creëren onderlinge verbondenheid en kunnen indirect economisch rendement opleveren: ondernemers leren elkaar kennen en kunnen producten/diensten opzetten die elkaar aanvullen in plaats van concurreren. Gemeenten zouden, samen met zzp'ers, zzp-

netwerken en zzp-werk-ontmoetingsplekken kunnen starten. Ook zouden plattelandsgemeenten de krachten kunnen bundelen om een ondernemerssteunpunt 'door zzp'ers voor zzp'ers' op te zetten. Een steunpunt waar de ondernemers terecht kunnen voor ontmoeting, informatie en workshop.

Dynamiek

Meer economische dynamiek betekent ook meer sociale dynamiek. Agterberg vertelt over de lunchclub die Villa Van Streek nu kent. 'Echte dorpscafés en dorpshuizen zijn er niet meer, mensen komen nu bij mij.' En over de biologische boer die vroeg of hij boerenkaas aan Villa Van Streek kon leveren. 'Tuurlijk, heb ik gezegd, maar dan ga je wel op een avond bij mij het verhaal van die kaas vertellen.' De Bruin is samen met andere dorpingen uit Eexterzandvoort en omstreken een energiecoöperatie (ECO-Oostermoer) gestart. Wong werkt samen met de dorpsvereniging. Als het te koud is in de kerk (dorpshuis), wijkt die uit naar Wongema. Er wordt gekaart, er worden verjaardagen gevierd, er wordt gegeten en naar films gekeken in een huiskamerstelling. Een ondernemer van buiten was nodig om dat voor elkaar te krijgen. De tijd is rijp dat meer plattelandsgemeenten oog krijgen voor het grote belang van deze nieuwe kleinschalig opererende ondernemers. Vitale dorpen zijn bedrijvige dorpen.

BRONNEN

Cottage Industries: Grensverleggend ondernemen voor een economische vitaal en leefbaar platteland. E&E Advies, Groningen, 2012
Bedrijvig platteland. D. Strijker en M. Markantoni, in AGORA 2011/4.
M. Markantoni (2012), Side Activities by Non-Farmers: in search of personal and rural development. RUG/FRW.

De auteurs zijn werkzaam bij Platform31 en werken op dit moment aan het experimentenprogramma 'dorpseconomie'.